

Zsolt Péter

Észrevételek a „médiaalkotmányhoz”

2010. július 21. tárgyalta a [parlament általános vitában](#) a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló törvénytervezetet, azaz a „médiaalkotmányt”. Ehhez még a kormány várja a nyilvánosság észrevételeit.

Rendkívül nehéz helyzetben van, aki egy úgynevezett médiaalkotmányt akar készíteni, hiszen vagy általánossággal és közhelyes semmitmondással, vagy pedig túlságosan részletekbe menő szabályozásokkal vádolhatják. Az általánosságokkal az a baj, hogy fölösleges beszélni róluk, hiszen közmegegyezésnek örvendenek, a konkrétumokkal meg az, hogy az egy részletes szabályozásba való.

Vegyünk egy kiragadott példát: az „**emberi méltóságot** ne sértsék a médiumok” nyilvánvalóan egy olyan elv, amivel mindenki egyetért, mégis nem sokat mond így, ezért jobb kiírni, hogy mit is értünk alatta. Emberi méltóságunkhoz tartozik, hogy ne alázzanak meg bennünket csak azért, mert valamilyen etnikumba-rasszba tartozunk, hiszen senki sem tehet arról hová születik. Ugyan így nem tehetünk arról sem, ha valamilyen öröklött betegségekkel születünk, de baleset is bármelyikünkkel történhet, s az is a véletlen műve, hogy gazdag vagy szegény családban kezdjük életünk. Ezeket talán ki is kéne emelni, nem szükséges viszont a kábítószer élvezhetőségéről, a szexről, a vagy az erőszak öncélú bemutatásának tilalmáról általánosságokat mondani, mert ott már az ördög a részletekben van. Komoly társadalmi és szakmai vita is kellene erről, épp mert e nélkül nem tudjuk hol is pl. a művészi szabadság, vagy a humor határa, és azt sem mennyire tolerálható az erőszak, a szex stb.

Visszatérve a jelenleg általános vitán már túl jutott médialkotmányhoz, az különösebb kockázat nélkül megállapítható, hogy nem találja az egyensúlyt, hol részletekbe megy, hol túl általános. Ebből azonban nem következhet számunkra, hogy a részletesebb megállapításokkal nem kell foglalkozni, csak mert nem egy ilyen szövegbe volna való, mert ha ezek problematikusak, és nem reagál rá senki, akkor majd a valódi részletes szabályozásban úgy hivatkozhatnak rá, mint már elfogadott elvárásra.

A mostani törvényszövegbe becsúsztak a módosításokkal olyan megfogalmazások is, melyek komolytalanná teszik az adott paragrafust, de ettől még nem gondolom, hogy a fentiekben mondottak miatt ne kéne komolyan venni, és ne volna elismerésre méltó az a küzdelem, melyet a túl általános/túl részletes dilemma okoz.

A **nyilatkozat visszavonhatóság** példáját lássuk arra, hogy a szöveg a maga módosításaival is helyenként még milyen komolytalan. (*Fidesz-módosításokkal kiegészítettük az eredeti paragrafust!*)

15. §

(1) Tilos visszaélni a tartalomszolgáltatónak adott nyilatkozat közzétételébe történt beleegyezéssel.

(2) A nyilatkozat közzétételéhez történt hozzájárulás minden egyéb feltétel, illetve jogkövetkezmény nélkül visszavonható, amennyiben az nem a helyi, országos vagy európai közélet eseményét, illetve a Magyar Köztársaság polgárai és a magyar nemzet tagjai számára jelentőséggel bíró valamely eseményt mutatja be, illetve a visszavonásra irányuló nyilatkozatot nem hivatalos vagy közfeladatot ellátó személy tette. Az e jogot korlátozó szerződés semmis.

Már a július 21-i több mint 6 óráig tartó általános vitán (melyen igaz, hogy az LMP és a Jobbik vett részt, s a Fidesz és az MSZP padsorai teljesen üresek voltak) is felmerült a 15§. Elsősorban azt támadták, hogy ha a nyilatkozat visszavonható, akkor mi marad az újságírónak. Ám érdemes végigolvasni a szöveget, mert pont az ellenkezője bontakozik ki. Ugyanis nem nagyon találunk olyan valakit, aki visszavonhatná, mert kéne a példához egy magánszemély aki nem Európáról nyilatkozik, és amit mond közérdeklődésre sem tart számot. (Pl. ilyen lehet egy eszkimó, aki a gyereke átlagos tanulmányi eredményéről mesél. Ő tehát visszavonhatja a nyilatkozatot. No, de ki akarna egy ilyen nyilatkozatot már eleve közzétenni?) Ha meg nincsenek olyan esetek, amiről a törvény rendelkezni akar, miért nem azt állítják benne, hogy a nyilatkozat nem visszavonható, kivéve, ha ... és ezek után keressenek kivételeket, ha és egyáltalán egy általános médiaalkotmányban ilyen kivételeket keresni egyáltalán kell. Egy így megfogalmazott jogszabálynál az viszont nagyon fontos üzenet, hogy a nyilatkozat tulajdonosa az újságíró, a visszavonhatatlanság tilalma miatt pedig az újságíró nem kényszerül arra, hogy a politika propagandistája legyen (hiszen a könnyű visszavonhatósággal zsarolhatóvá válna).

Azt hiszem ez a paragrafus jó példa arra, hogy van a szövegben teljesen zavaros gondolatiság és megfogalmazás, de ha már a témánál tartunk, engedjék meg, hogy kifejtsem mi is véleményem szerint itt a követendő gyakorlat. A kérdés tehát abból fakad, hogy elfogadva, hogy az újságíró információtovábbító, a közérdekű információ birtokosa pedig a nép, akkor az újságíró mit is tegyen, ha valaki az interjút vissza akarja vonni? – A válaszhoz érdemes megkülönböztetni az újságíró két szerepét. Az újságíró ugyanis mindig két tiszta, illetve ezek valamilyen átmeneti helyzetében lehet, amikor interjút készít: vagy tájékoztató interjút kér, vagy felelősségre von. Utóbbi esetben nem csak a visszavonás engedése volna értelmetlen, de még a cikk megmutatása is helytelen, hiszen hivatal, politikus, közszereplő, saját propagandaérdekeinek megfelelően írná át a megmutatott cikket. Amikor viszont az újságírót a tájékozódási vágy mozgatja épp az ő érdeke, hogy a szövegbe betekintsen a nyilatkozó, és helyesbítse az élő szó botlásait, és a félrehallásokat. Szokták azt is mondani, hogy az ellenőrző típusú interjúnál is, ha utóbb a nyilatkozó rájön, hogy valamiben tárgyi tévedést követett el, az újságírónak engednie kell a javítást. (Pl. ha a hivatalnok azt mondja, hogy elnézést, nem 60 bűncselekményt elkövető fiatalnál volt eredményes a mediálás, hanem 6000-nél, az újságíró nem mondhatja azt, hogy legközelebb majd jobban gondolja meg mit mond.)

Az itt elmondottakhoz hasonlóan letisztult a szakma számára a forrás védelme, vagy az **oknyomozó újságírás** témája, s a médiaalkotmány szövegéből úgy tűnik, a jó szándék megvan ezeknél a témáknál is atekintetben, hogy a nyilvánosság érdekei és az újságírás szabadsága garantálva legyen. Véleményem szerint azonban elegendő annyit mondani egy általános szövegben, hogy az oknyomozó újságírást mi magyarok, az európaiság nevében védeni, sőt támogatni szeretnénk. Aztán rá kell bízni a részleteket arra a társadalmi és egyeztetési folyamatra, amely ki tudja hordani a megfelelő eljárást, miként, miből és meddig mehet el az oknyomozó újságíró. Az nyilvánvalóan tévedés, hogy a közérdekre hivatkozva bátran magánéletet sérthet, és titkosszolgálati eszközöket használhat.

Általános célként megfogalmazható, hogy legyen **regisztrációs kötelezettsége** a médiának, de a részletek kérdése, hogy kiknek, mi módon kelljen regisztráltatni magukat. (A parlamentben erről hosszú még talán korai vita folyt.)

A mára már **sajtóhelyreigazítási** (12§) jognak nevezett paragrafus (korábban válaszadási jog) születését egy egyenlőtlen liberális médiafőlénnel rendelkező, a mainál sokkal szűkebb médiapiac szülte meg. (Legalábbis az ötlet szintjén ennek tudható be a lex-Pokol.) Lejáratható és elhallgattatható kisebbségi véleményt országos szinten ma kevéssé látok, még a Jobbik is megtalálja azokat a csatornákat, ahol álláspontját eljuttathatja. Ma a kisebbségi vélemény elhallgatásának és lejáratásának technikai inkább csak a helyi médiánál figyelhetők meg. A sajtóhelyreigazítási jog országos szinten félő, hogy a politikai lobbisták visszaélését hozná magával. Nem ártana tehát elgondolkodni azon, hogy nem volna-e a sajtóhelyreigazítás törvényét jobb csak a helyi szintre kidolgozni. Az országos lefedettségű elektronikus nagy médiumoknál az objektivitás és a kiegyensúlyozottság követelményeit támasztani, a kábeltévék lapok, közepes médiumok esetében pedig a szerkesztőket szabadságát garantálni (a kiegyensúlyozottság erőltetése helyett). Mindez nem azt jelenti, hogy a kiegyensúlyozottság van ahol nem érték, de az értéket sokkal inkább az önszabályozásra építendő, s ha már alkotmány az önszabályozás értéként kimondható, egy részletesben pedig e mechanizmusok anyagilag támogathatók.

A nagy újságíró teljesítmények mindig kiegyensúlyozottak, igazságosak. Egy gyereket nem csak úgy lehet nevelni, hogy büntetjük, ha rosszat tesz, hanem úgyis, hogy jutalmazzuk amikor tudjuk. És a szakma egész jól tudja mindenütt a világon, hogy mi a jó, mi az elismerésre méltó. Nem is politikusoknak, kormánynak kellene-szabadna elismeréseket osztogatni. Az **önszabályozás** értéke eléggé hiányzott a magyar médialkotmányból (amerikai és európai értékek között vezető helyen van). Mit várhatunk akkor attól, hogy egy részletes szabályozás kitérjen a sajtó-ombudsmani, vagy a sajtótanácsi rendszerekre, de a már nálunk működött panaszbizottsági szisztéma is elveszhet.

Rendkívül fontos alkotmányozó kérdés, hogy mit látnánk szívesen a **politika – média kapcsolatát** illetően. Ha egy alkotmány jellegű szöveget magunkénak vallanánk, akkor az értékek oly erősek, hogy arra hivatkozva mindig kínos, ha valaki másként cselekszik. Mi magyarok a függetlenséget a jelölő szervezetek kiegyensúlyozottságától reméljük, más

nemzet mint például az angol, a függetlenséget kevésbé a jelölés mechanizmusától, mint inkább a betöltendő intézmény tekintélyéből származtatja, és általában jobb eredménnyel is, mint ez nálunk lenni szokott. Ebből nem azt a következtetést vonnám le, hogy akkor mi magyarok át tudunk állni az angol megoldásra, de annyit azért elvárnék országom médiaalkotmányától, hogy kimondja mit szeretne, mit tart kívánatosnak, s aztán a részletes szabályozásban azt, hogy lássam az elv megvalósításának kísérletét is. (Ebből a szempontból véleményem szerint az 1996-os médiatörvény egy becsületes kísérlet volt mind elméleti, mind pedig intézményalkotási szinten. Nem sikerült a végén, de ez más kérdés.)

A **tájékoztatás kötelessége** nagyon helyesen két helyen merül fel, egyfelől a médiánál (13§), másfelől a közfeladatokat ellátó intézményeknél (9§). Itt nincs kiöntve a fürdővízzel együtt a gyerek, ezek a javaslatok szervesen épülnek az eddigi gyakorlathoz. A tájékoztatási médiakötelezettség azonban a rendkívül szegmentált médiapiacra nem lehet általános. Legegyszerűbb ezt a közszolgálatnál megkövetelni bár van olyan ország, ahol nem gondolják, hogy az ilyesmit bárhol követelni kéne, és enélkül is egész jól működik. Ez Amerika, de az európai hagyomány kétségkívül más. Nagyon érdekes azonban, hogy a kereskedelmi modell beeresztése a közszolgálati mellé amerikai hatásra jött létre a 80-as évek végén, és most az a kérdés merül fel, hogy a közszolgálatin kívül ezt az amerikai típusú modellrészt is, szabályozzuk-e is mennyire. Tapasztalataink vannak már arról, hogy úgy tűnik szükség van erre, még ha a tartalomszabályozás sokszor kijátszásra is került. Itt is fontos azonban, hogy egy általánosan megfogalmazott elv is legyen annyira differenciált, hogy világos legyen, a részletes törvényben a tematikus médiumok nem kényszeríthetők politikai események tájékoztatására, s az internet blogjai, egyesületek honlapjai is kilógnak már ez alól, noha pl. az önkormányzatok honlapja nem.

Végezetül nagyon sok minden kimaradt még ebből a médialkotmányból, melyek közül néhányról már szó esett, de egy felsorolásban újra megemlíteném:

- A média nem csak politika és újságírás, hanem kultúra közvetítés
- Emberi méltóság védelmének konkrétizálása (Egy igazán következetes törvény a legtöbb valóság showt is betilthatná)
- Nem szól a helyi nyilvánosság szabályozásáról (pl. egy önkormányzati lapnak tájékoztatási kötelessége kellene legyen)
- Nem szól a gyerekreklámokról (egy következetes, a fejlődéslélektani szaktudomány alapján elfogadható megoldás pl. a gyerekreklámok /ez alatt a 7-8 évesnél fiatalabb gyerekeknek szánt termékhirdetéseket kell értenünk/ beszüntetése volna.)
- Nem szól az önszabályozás támogatásáról (sajtóombudsman, sajtótanács, etikai kódexek) A tulajdonosoktól való függetlenedés ugyanis semmilyen jogszabály nem tudja garantálni, csak az etika alapján bontakozhat ki.
- Nem szól a politikától való függetlenségtől (Nem világos, hogy a létrejövő új felügyeleti és közszolgálat mögötti kvázi tulajdonosok miért is tudnak majd két lépés távolságot tartani a politikai alrendszerrel.)
- Nem szól igazán a működő piacról, a szabad és becsületes versenyről (noha a reklámozótól való médiafüggetlenség úgy valósulhat meg, ha egy média mögött több reklámozó van.)